

MEDEDELING

Referentienummer: MLER_138
Datum: 2014-09-04
Gewijzigd: 2022-03-14
Contact: Dienst Lerenden
info.lerenden@katholiekonderwijs.vlaanderen

Orde- en tuchtmaatregelen: juridische en procedurele aspecten

1	Situering	3
1.1	De rechtspositie van leerlingen	3
1.2	Regelgeving	3
2	Definities	4
2.1	Tuchtmaatregelen	4
2.2	Ordemaatregelen.....	4
3	Ordemaatregelen	5
3.1	Mogelijke ordemaatregelen.....	5
3.1.1	Ruime omschrijving	5
3.1.2	In het schoolreglement	6
3.2	Bevoegdheid	6
3.3	Procedure?	6
4	Tuchtmaatregelen	7
4.1	Mogelijke tuchtmaatregelen.....	7
4.1.1	De tijdelijke uitsluiting.....	7
4.1.1.1	Inhoud	7
4.1.1.2	Duur	7
4.1.2	De definitieve uitsluiting	8
4.1.2.1	Inhoud	8
4.1.2.2	Ingangsdatum	8
4.2	Bevoegdheid	8
4.2.1	Wie?	8
4.2.2	Feiten spelen zich af “buiten” de school	8
4.3	Procedure?	9

5	De tuchtprocedure	10
5.1	Decretale principes	10
5.2	Inhoudelijke verantwoording	11
5.3	Procedureel verloop	12
5.3.1	Stap 0: Preventieve schorsing?	13
5.3.1.1	Een bewarende maatregel	13
5.3.1.2	Mededeling	13
5.3.1.3	Duur	14
5.3.1.4	Opvangregeling	14
5.3.2	Stap 1: aanleggen tuchtdossier	14
5.3.3	Stap 2: Uitnodiging tuchtverhoor	15
5.3.3.1	Leerling wordt niet preventief geschorst	16
5.3.3.2	Leerling wordt preventief geschorst	16
5.3.3.3	Herstelgericht groepsoverleg een kans geven.....	17
5.3.4	Stap 3: advies begeleidende klassenraad	17
5.3.5	Stap 4: inzage tuchtdossier	18
5.3.6	Stap 5: tuchtverhoor	19
5.3.7	Stap 6: uitspreken van de tuchtmaatregel	20
5.4	Praktische modaliteiten van de tuchtmaatregelen.....	20
5.4.1	Tijdelijke uitsluiting	20
5.4.2	Definitieve uitsluiting	21
5.4.2.1	Uitschrijving	21
5.4.2.2	Aanwezigheidsplicht of recht op opvang?.....	22
5.4.2.3	Zoeken naar een andere school	22
5.4.2.4	Uitwerking van de definitieve uitsluiting naar andere scholen of centra	23
5.4.3	Administratieve verplichtingen	24

1 Situering

1.1 De rechtspositie van leerlingen

Deze mededeling beschrijft het juridisch kader dat beoogt leerlingenrechten te vrijwaren bij het nemen van orde- en tuchtmaatregelen in het gewoon, voltijds en deeltijds¹, secundair onderwijs. Ze wil juridische ondersteuning bieden wanneer een disciplinaire maatregel wordt overwogen. Tegen de zwaarste maatregel, de definitieve uitsluiting, is er beroep mogelijk zoals verder nog zal worden uitgelegd. De procedurele en juridische aspecten die gepaard gaan met dit beroep worden gedetailleerd toegelicht in een afzonderlijke tekst, m.n. de mededeling "[Het beroep tegen definitieve uitsluiting](#)" (MLER_153).

Duidelijk is dat gedragsproblemen van leerlingen niet alleen vanuit een juridisch perspectief mogen worden benaderd. Dat komt hier niet aan bod. Elders wordt beschreven hoe de efficiëntie van een leerlingensanctiebeleid kan worden verhoogd door te investeren in de kwaliteit van de pedagogische relatie in een cultuur van verbondenheid. Er wordt gepleit voor een herstelgerichte benadering van conflicten zodat op school een context kan worden gecreëerd die "herverbinding" mogelijk maakt. Wij verwijzen expliciet naar de volgende mededelingen:

- "[Herstelgericht werken in een verbindend schoolklimaat](#)" (MLER_043);
- "[Focus op doorstart bij orde en tucht](#)" (MLER_059).

1.2 Regelgeving

Deze mededeling is gebaseerd op de volgende bepalingen:

- Artikelen 123/8 t.e.m. 123/10 van het Besluit van de Vlaamse Regering van 17 december 2010 houdende de codificatie betreffende het secundair (afgekort: Codex S.O.);
- Punt 6 van de ministeriële omzendbrief SO 64 van 25 juni 1999 "[Structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs](#)";
- Punt 10 van de omzendbrief SO/2008/08 van 8 augustus 2008 "[Stelsel van leren en werken](#)";
- Punt 6 van de omzendbrief NO/2012/01 van 7 maart 2012 "[DISCIMUS - Een toekomstgerichte manier om leerlingengegevens uit te wisselen](#)";
- Punt 2.1.4 van de omzendbrief SO/2005/04 van 8 juli 2005 "[Afwezigheden en in- en uitschrijvingen in het voltijds gewoon secundair onderwijs en het deeltijds secundair onderwijs](#)";
- Artikel 28, punt 2 van het [VN-Verdrag van 20 november 1989](#) inzake de rechten van het kind.

Daarbij bepaalt de decreetgever dat de orde- en tuchtmaatregelen, de regels en procedure bij het nemen van een tuchtmaatregel en de beroepsmogelijkheid tegen een definitieve uitsluiting deel moeten uitmaken van het school- of centrumreglement dat een bindende waarde heeft tussen enerzijds het school- of centrumbestuur en anderzijds de ouders².

¹ Om de leesbaarheid van deze mededeling te behouden, moet onder "school" telkens ook centrum voor deeltijds beroepssecundair onderwijs (cdo) worden verstaan, en onder "directeur" de coördinator.

² Onder "ouders" verstaan we steeds: "de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen of in rechte of in feite de minderjarige leerplichtigen onder hun bewaring hebben of de meerderjarige leerling zelf."

Deze tekst sluit dan ook aan bij de mededelingen³:

- [“Het schoolreglement in het gewoon voltijds secundair onderwijs”](#) (MLER_077);
- [“Het schoolreglement in het buitengewoon secundair onderwijs”](#) (MLER_096);
- [“Het centrumreglement in het deeltijds beroepssecundair onderwijs”](#) (MLER_073);
- [“Het schoolreglement in de HBO5-opleiding verpleegkunde”](#) (MLER_031).

2 Definities

Wanneer een leerling normoverschrijdend gedrag stelt, kan een school maatregelen treffen om dit gedrag bij te sturen. De decreetgever voorziet in twee categorieën van maatregelen afhankelijk van de aard van de bewuste normoverschrijdende handeling(en) van de leerling, m.n. *tucht- en andere maatregelen*.

Met het oog op duidelijkheid kiest het Katholiek Onderwijs Vlaanderen ervoor om de “andere maatregelen” aan te duiden als “ordemaatregelen”. De andere maatregelen dan de tuchtmaatregelen vinden hun motief immers in de verstoring van de orde, in het hinderen van het normale onderwijs- of vormingsgebeuren.

2.1 Tuchtmaatregelen

Als de schending van de leefregels van een school **een gevaar of ernstige belemmering** vormt:

- voor het normale onderwijs- of vormingsgebeuren; of,
- voor de fysieke of psychische integriteit en veiligheid van een of meer leden van de schoolpopulatie of van personen waarmee de leerling tijdens een leerlingenstage of in het deeltijds onderwijs in het kader van de component werkplekleren in contact komt,

kan er een maatregel worden genomen die de betrokken leerling het recht ontnemt om, al dan niet tijdelijk, de vorming werkelijk en regelmatig te volgen.

Zo'n maatregel wordt een tuchtmaatregel genoemd.

2.2 Ordemaatregelen

Wanneer de handelingen van een leerling hinderend zijn voor het onderwijsproces en de daarbij betrokken actoren, zonder een gevaar of een ernstige belemmering te vormen, dan kan een ordemaatregel worden overwogen.

Met dergelijke maatregelen kunnen aan een leerling bepaalde verplichtingen worden opgelegd of, in beperkte mate, bepaalde voorzieningen worden ontzegd. Bij het opleggen van deze maatregelen moet de opvang door de school wel gegarandeerd worden en mag de studiebekrachtiging van de leerling niet in het gedrang komen. Bij tuchtmaatregelen ligt dat soms anders.

Hieronder worden beide categorieën verder beschreven. Per categorie wordt bekeken welke mogelijke maatregelen er zijn, wie bevoegd is voor het opleggen ervan én welke regels en procedures hierbij moeten worden nageleefd.

³ Om de leesbaarheid van deze mededeling te behouden, moeten bij een verwijzing naar het “schoolreglement” steeds al deze teksten worden begrepen.

3 Ordemaatregelen

3.1 Mogelijke ordemaatregelen

3.1.1 Ruime omschrijving

Wat het opleggen van ordemaatregelen betreft, beschikt een school over een relatief grote autonomie. Ordemaatregelen worden ruim omschreven als maatregelen die leerlingen verplichtingen opleggen of, in beperkte mate, voorzieningen ontzeggen.

Concrete voorbeelden van ordemaatregelen zijn de verwittiging, het strafwerk, nablijven na de lessen, verwijdering uit de les, e.d.

In een verbindend schoolklimaat⁴ zal men er op toe zien dat een ordemaatregel betrekking heeft op het gedrag dat een leerling gesteld heeft én niet op de persoon van de leerling. Bij elke maatregel moet het belang van de leerling (zowel de leerling zelf als de medeleerlingen) voorop staan.

Tevens moet een school rekening houden met enkele wettelijke voorwaarden. Zo moet bij het opleggen van een ordemaatregel de opvang door de school gegarandeerd blijven. Ook mag “het meest fundamentele van onderwijs”, de studiebekrachtiging, niet in gevaar worden gebracht.

Dit betekent echter niet dat de leerling niet geraakt mag worden in zijn recht op lesbijwoning. Zo kan een leerling bij wijze van ordemaatregel tijdelijk geweerd worden uit de lessen, bv. wanneer een leerling in de lessen praktijk de veiligheidsinstructies negeert, na daarop herhaaldelijk gewezen te zijn. Voor een dergelijke ordemaatregel waarbij de leerling wordt verwijderd uit de lessen geldt bijkomend wel dat:

- De gebruikelijke lessen of gelijkgestelde activiteiten door andere activiteiten moeten worden vervangen.
- De verwijdering niet langer dan een lesdag mag duren. Dagen die in de betrokken school volgens het vastgelegde organisatiemodel “lesvrij” zijn (vakantie, weekend ...) worden buiten beschouwing gelaten. Bij nieuwe feiten kan dezelfde ordemaatregel wel herhaald worden. De herhaling mag er echter niet toe leiden dat een leerling meerdere dagen aaneensluitend uit de lessen wordt uitgesloten. In dat geval moet de maatregel als een tuchtmaatregel worden beschouwd (zie punt 4.1).

Specifieke aandachtspunten hierbij zijn:

- Omdat de studiebekrachtiging niet in het gedrang mag komen, moet de school alleszins de nodige inspanningen doen opdat de leerling de leerplandoelstellingen voor de desbetreffende vakken, ondanks de tijdelijke verwijdering uit de les, toch zelfstandig kan verwerken. Indien een ordemaatregel ertoe leidt dat de leerling toetsen mist, dan gelden t.a.v. die leerling dezelfde verplichtingen als t.a.v. andere leerlingen die gewettigd afwezig zijn. Concreet betekent dit o.m. dat er afspraken worden gemaakt m.b.t. het bijwerken van de gemiste leerstof, m.b.t. het omgaan met gemiste taken en toetsen (inhaalregeling, geen nulquoteringen), ...
- Bij wijze van ordemaatregel kan een leerling in principe ook worden uitgesloten van een eendaagse extra-murosactiviteit. In een verbindend schoolklimaat zal een dergelijke maatregel eerder uitzonderlijk zijn.

⁴ Mededeling “[Herstelgericht werken in een verbindend schoolklimaat](#)” (MLER_043).

- Van een proefwerk kan een leerling niet worden uitgesloten vermits dit gevolgen kan hebben voor de studiebekrachtiging.

Uiteraard moet een ordemaatregel naast de bovenstaande voorwaarden ook steeds in verhouding staan tot de ernst van de handelingen van de leerling. Daarnaast moet de wijze waarop de discipline in een school wordt gehandhaafd, steeds, conform het Kinderrechtenverdrag, verenigbaar zijn met de menselijke waardigheid van het kind.

Ook worden opgelegde ordemaatregelen, uiteraard met uitzondering van de mondelinge verwittiging, best uitdrukkelijk gecommuniceerd via de schoolagenda.

3.1.2 In het schoolreglement

Omdat ordemaatregelen niet limitatief zijn opgesomd, heeft Katholiek Onderwijs Vlaanderen zich in het schoolreglement beperkt tot enkele voorbeelden. In haar modellen heeft ze daarom de laatste mogelijkheid open gelaten (nl. "...").

Ordemaatregelen als een strafstudie, een karwei, nablijven na de lessen, verplichte verandering van klas... zijn niet in het model van schoolreglement opgenomen, omdat ze niet in alle scholen worden toegepast. Scholen die (een van) deze maatregelen wel frequent nemen, voegen dit wel best toe.

3.2 Bevoegdheid

Ordemaatregelen t.a.v. leerlingen kunnen worden genomen door elke persoon die daartoe door het schoolbestuur is gemandateerd, én toezicht uitoefent op de betrokken leerling op het moment van het hinderend gedrag.

Dat elke door het schoolbestuur gemandateerde ordemaatregelen kan nemen, is van belang voor bv. scholen die op eenzelfde campus gelegen zijn of in geval van lesbijwoning in een andere school⁵. Een schoolbestuur kan immers personeelsleden van een school, die al dan niet onder zijn bestuur ressorteert, mandateren om ordemaatregelen te nemen t.a.v. leerlingen van een of meer van zijn scholen. Maar ook bijvoorbeeld de personen waarmee de jongere in contact komt in het kader van de component werkplekieren in het deeltijds beroepssecundair onderwijs, kunnen het mandaat krijgen om ordemaatregelen te nemen.

Het schoolbestuur hoeft niet elke persoon individueel, ad nominatim, te mandateren. Het volstaat dat de raad van bestuur in zijn notulen bepaalde categorieën van personeelsleden aanduidt.

3.3 Procedure?

Omdat ordemaatregelen geen ingrijpende maatregelen zijn, is een rechterlijke controle hierop niet nodig. Overigens zou dat voor dit soort zaken de gewone gezagsuitoefening binnen een school onmogelijk maken. Concreet betekent dit dat ordemaatregelen genomen kunnen worden zonder dat men hiervoor een of andere procedure moet volgen.

In principe is er, om diezelfde reden, ook geen beroep mogelijk tegen opgelegde ordemaatregelen. De regelgeving voorziet voor scholen wel in ruimte om naast de erkende procedures tegen definitieve uitsluitingen en omstreden deliberatiebeslissingen, andere beroepsprocedures uit te werken. Een specifieke beroepsprocedure inzake ordemaatregelen vindt Katholiek Onderwijs Vlaanderen

⁵ Mededeling "[Lesbijwoning in een andere school](#)" (M_PER_2019_020)

niet werkbaar. In een verbindend schoolklimaat richten ordemaatregelen zich op het gedrag van de leerling (niet op de persoon). Men mag er dus van uitgaan dat een ordemaatregel doorgaans door leerlingen en hun ouders zal worden aanvaard.

Soms gebeurt het dat een ordemaatregel toch niet aanvaard wordt, en de leerling, al dan niet na tussenkomst van zijn ouders, weigert om de opgelegde ordemaatregel uit te voeren. Een school zal, vanuit een open communicatiebeleid, hierover in eerste instantie in overleg gaan. Als men niet tot een oplossing komt, dreigt een dergelijk conflict wel te escaleren. Zo ontstaat er mogelijk een gevaar of ernstige belemmering voor het onderwijs- en vormingsgebeuren. Waardoor de school geen andere keuze meer heeft dan de tuchtprocedure op te starten. Hoe dan ook zal een school de mogelijkheid tot communicatie best zo lang mogelijk openhouden. Zo kan men in dit kader steeds (mondeling of schriftelijk) stellen dat de tuchtprocedure overbodig wordt als de leerling de ordemaatregel alsnog respecteert.

4 Tuchtmaatregelen

4.1 Mogelijke tuchtmaatregelen

In tegenstelling tot ordemaatregelen, worden de tuchtmaatregelen in de regelgeving limitatief opgesomd. In het secundair onderwijs zijn er twee tuchtmaatregelen mogelijk, m.n. de tijdelijke uitsluiting en de definitieve uitsluiting.

We gaan op elk van beide tuchtmaatregelen iets dieper in.

4.1.1 De tijdelijke uitsluiting

4.1.1.1 Inhoud

Een tijdelijke uitsluiting betekent dat een leerling tijdelijk het recht wordt ontnomen om de lessen te volgen in de school en eventueel daarbij tijdelijk de toegang tot de school wordt ontzegd. Na afloop herneemt de leerling gewoon de lessen.

De school die een leerling tijdelijk uitsluit, moet aangeven hoe ver die uitsluiting reikt, m.n. alleen uit de lessen of ook uit de school. Indien de uitsluiting enkel betrekking heeft op de lessen, zal de leerling uiteraard moeten worden opgevangen door de school. Hij kan dan vervangende schoolopdrachten krijgen.

Wanneer de gedragsproblemen van een leerling enkel voorkomen in de lessen van één of meer welbepaalde vakken, kan men, bij wijze van tuchtmaatregel, deze leerling tijdelijk uitsluiten uit de les voor dit vak/deze vakken.

Bij een tijdelijke uitsluiting wordt elke overeenkomst waarop leren op een werkplek is gebaseerd, geschorst.

4.1.1.2 Duur

Een tijdelijke uitsluiting wordt concreet begrensd door een maximumtermijn van 15 opeenvolgende lesdagen voor het voltijds onderwijs en 21 opeenvolgende kalenderdagen voor het deeltijds onderwijs. Voor de duur van de tijdelijke uitsluiting in het voltijds onderwijs wordt dus geen rekening gehouden met de dagen die in de betrokken school volgens het vastgelegde organisatiemodel “lesvrij” zijn (vakantie, weekend, ...).

Tevens bepaalt de decreetgever een minimumtermijn van 1 lesdag (of kalenderdag voor het deeltijds onderwijs). Nochtans kan een uitsluiting van 1 lesdag ook als ordemaatregel worden beschouwd mits de leerling gedurende de uitsluiting op school wordt opgevangen en alternatieve schoolopdrachten krijgt. In dat laatste geval hoeft er geen procedure worden gevoerd (zie punt 3.3). Een tuchtmaatregel van een dergelijke korte duur zal in de schoolpraktijk allicht dus weinig voorkomen.

Hoe dan ook zal voor het concreet bepalen van de termijn de proportionaliteit spelen. M.a.w. alleen ernstige feiten zullen een maximale termijn kunnen verantwoorden.

4.1.2 De definitieve uitsluiting

4.1.2.1 Inhoud

De definitieve uitsluiting is de ontneming aan de leerling van het recht nog langer het geheel van de vorming werkelijk en regelmatig te volgen in de betrokken school. Deze straf is alleen verantwoord bij zeer ernstige feiten. Zij zal dus uiterst uitzonderlijk worden uitgesproken, bv. wanneer een leerling systematisch weigert gevolg te geven aan uitgesproken ordemaatregelen of bij (vermoedelijk) wettelijk strafbare feiten zoals bv. diefstal, agressieve handtastelijkheden t.a.v. een leerling of een leraar, ...

Bij een definitieve uitsluiting wordt elke overeenkomst waarop leren op een werkplek is gebaseerd, verbroken.

4.1.2.2 Ingangsdatum

Een definitieve uitsluiting gaat in principe onmiddellijk (d.i. op een datum tijdens het schooljaar vóór 30 juni) in. Toch kan een definitieve uitsluiting ook worden opgelegd per 31 augustus (of per 31 januari voor opleidingen die dan eindigen, zoals Se-n-Se en HBO verpleegkunde). Zo kan een school een leerling, die ze definitief wil uitsluiten op grond van een tuchtprocedure gevoerd enkele weken vóór 30 juni, nog de gelegenheid geven zijn schooljaar op een normale wijze af te ronden. Uiteraard is de school er dan wel toe gehouden om de leerling tot op het einde van dat schooljaar effectief de lessen te laten bijwonen.

4.2 Bevoegdheid

4.2.1 Wie?

De bevoegdheid tot het nemen van tuchtmaatregelen ligt bij de directeur van de school waar de leerling is ingeschreven of zijn afgevaardigde.

In principe zal de directeur de tuchtprocedure voeren. Wanneer hij wegens omstandigheden verhinderd zou zijn, kan hij iemand het mandaat verlenen om tuchtmaatregelen t.a.v. leerlingen te nemen. Evengoed kan een dergelijke afvaardiging gebeuren om tegemoet te komen aan de diverse functiebeschrijvingen van de leden van een “schooloverstijgend” directieteam.

4.2.2 Feiten spelen zich af “buiten” de school

Gaat het om feiten gepleegd buiten de schooluren en/of buiten de school, dan zal voor het nemen van een tuchtmaatregel een duidelijke band met het schoolleven moeten worden aangetoond (bv. intimidatie van een leraar via vandalisme aan diens wagen, beledigende graffiti aanbrengen op de schoolmuren tijdens een vrije dag, na schooltijd een (gepeste) medeleerling op weg naar huis afper-

sen, ...). Indien de band met de school volledig of quasi volledig ontbreekt, kan de tuchtbevoegdheid van de school in twijfel getrokken worden. De tuchtbevoegdheid van de school kan meestal afgetoetst worden op basis van de volgende criteria:

- **Ruimte**
Waar deden de feiten zich voor? Als de feiten zich in de nabijheid van de school afspeelden, heeft de school meer recht om een tuchtprocedure op te starten (bv. aan de bushalte in de buurt van de school).
- **Tijd**
Wanneer deden de feiten zich voor? Feiten die zich kort na schooltijd of tijdens de middagpauze afspeelden, kunnen aanleiding zijn tot het opstarten van een tuchtprocedure. Leerlingen die bepaalde feiten plegen op weg naar huis, kunnen gesanctioneerd worden door de school.
- **Betrokkenen**
Waren de slachtoffers ook leerlingen van de school? Werd er schade toegebracht aan eigendommen van de school?

4.3 Procedure?

Anders dan ordemaatregelen, hebben tuchtmaatregelen verstrekken gevolgen. Het spreekt voor zich dat een tuchtmaatregel daarom slechts getroffen kan worden na een zorgvuldig onderzoek. De rechten van verdediging van de leerling moeten hierbij gewaarborgd worden.

Om dezelfde reden is er ook beroep mogelijk tegen de meest verregaande tuchtmaatregel, de definitieve uitsluiting.

Noch voor het opleggen van een tuchtmaatregel, noch voor het beroep tegen een definitieve uitsluiting is er een decretaal vastgelegde procedure. Behoudens enkele fundamentele voorschriften laat de wetgever het aan de schoolbesturen over om hierrond eigen regels vast te leggen in het schoolreglement.

Binnen deze decretale ruimte heeft Katholiek Onderwijs Vlaanderen een concreet voorstel uitgewerkt. De keuzes die hierin gemaakt zijn naar termijnen e.d. zijn doelbewust en weldoordacht gebeurd vanuit een streven naar een evenwicht tussen de rechten van leerlingen enerzijds en een vlot procedureverloop voor de scholen anderzijds. Katholiek Onderwijs Vlaanderen adviseert dan ook om deze procedure te volgen. De procedure is opgenomen als letterlijk over te nemen tekstvoorstel in de modellen van schoolreglement (zie punt 1.2).

Opgelet! De proceduretermijnen die hieronder gehanteerd worden, stemmen overeen met het tekstvoorstel in de modellen van schoolreglement (zie punt 1.2). Hoewel deze bij voorkeur letterlijk worden overgenomen, staat het schoolbesturen uiteraard vrij om andere proceduretermijnen te bepalen. Hoe dan ook is het uiterst belangrijk dat steeds de termijnen uit het *eigen schoolreglement* worden nageleefd. Onderstaande proceduretermijnen moeten in voorkomend geval vervangen worden door de eigen gekozen termijnen!

5 De tuchtprocedure

5.1 Decretale principes

Voor het nemen van tuchtmaatregelen heeft de regelgever enkele principes vastgelegd die scholen minimaal moeten respecteren. Deze decretale uitgangspunten beogen de rechten van verdediging te waarborgen.

Inhoudelijk wettelijk principe is dat de tuchtstraf **in overeenstemming moet zijn met de ernst** van de feiten (zie ook punt 5.2).

Daarmee hangt ook het wettelijk principe samen dat een minder ingrijpende maatregel voorrang heeft op een meer ingrijpende maatregel indien redelijkerwijs verondersteld mag worden dat met de maatregel dezelfde remediërende of corrigerende effecten bij de leerling kunnen worden bereikt. M.a.w. de zwaarste sanctie, de definitieve uitsluiting, is het ultimatum remedium; ze kan maar worden opgelegd als er geen andere lichtere maatregel mogelijk is.

Procedureel moeten de volgende waarborgen geboden worden (zie ook punt 5.3):

- De intentie tot een tuchtmaatregel wordt aan de betrokken personen **schriftelijk ter kennis** gebracht.
- De betrokken personen evenals de leerling, eventueel bijgestaan door een vertrouwenspersoon, worden **gehoord**.
Met deze ‘vertrouwenspersoon’ wordt een persoon bedoeld die de betrokken ouders/leerling bijstaat binnen de tuchtprocedure op school⁶. Deze persoon moet wettelijk niet aan voorwaarden voldoen en kan om het even wie zijn. Dit is verschillend van de ‘vertrouwenspersoon’ binnen de Integrale Jeugdhulpverlening. Deze vertrouwenspersoon staat de leerling bij binnen de Integrale Jeugdhulpverlening en moet wél voldoen aan voorwaarden⁷.
- Elke genomen beslissing wordt **schriftelijk gemotiveerd**.
- Deze procedurele vereiste betekent dat de inhoudelijke redenen (de motieven) waarop een beslissing steunt, steeds met de beslissing uitdrukkelijk schriftelijk worden aangegeven (formele motiveringsplicht). Inhoudelijk moeten deze motieven uiteraard ook draagkrachtig zijn (materiele motiveringsplicht). Dit sluit aan bij het voormelde inhoudelijke decretale uitgangspunt.
- Bij het meedelen van de definitieve uitsluiting moet schriftelijk worden verwezen naar de mogelijkheid tot beroep met overeenkomstige procedure.
- Voordat de tuchtmaatregel van kracht wordt, wordt **elke beslissing** aan de betrokken personen **schriftelijk ter kennis** gebracht.
- Er is **geen** mogelijkheid om tot **collectieve uitsluitingen** over te gaan waarbij in één beslissing meerdere leerlingen worden gevat. Eén collectieve procedure t.a.v. verschillende leerlingen kan niet. Men mag wel t.a.v. meerdere leerlingen een individuele procedure opstarten. De procedures tot preventieve schorsing en de tuchtprocedures worden dus steeds volledig afzonderlijk gevoerd.
- De betrokken personen hebben **inzage** in het tuchtdossier van de leerling.

⁶ Deze vertrouwenspersoon is een officiële figuur en staat los van personen die de leerling/ouders in algemene zin als vertrouwenspersonen beschouwen, zoals bijvoorbeeld de CLB-medewerker.

⁷ Met name; meerderjarig zijn, niet-rechtstreeks betrokken zijn bij de jeugdhulpverlening van de minderjarige, op ondubbelzinnige wijze aangeduid zijn door de minderjarige en beschikken over een uittreksel uit het strafregister dat een model 2 omvat.

- Het tuchtdossier en de tuchtmaatregel zijn **niet overdraagbaar** naar een andere onderwijsinstelling.

5.2 Inhoudelijke verantwoording

Waar een tuchtprocedure procedureel het recht van verdediging garandeert, zijn er inhoudelijk twee belangrijke principes die voor ogen gehouden moeten worden:

- Het principe zoals vastgelegd in de definitie, m.n. dat een tuchtmaatregel (alleen) wordt genomen wanneer de omstreden handelingen van een leerling een gevaar of een ernstige belemmering vormen voor het normale onderwijs- of vormingsgebeuren of voor de fysieke of psychisch integriteit en veiligheid van de bij het onderwijsproces betrokken actoren.
- Het principe dat een tuchtstraf in overeenstemming moet zijn met de ernst van de feiten. M.a.w. bij de keuze van het soort van tuchtmaatregel moet rekening gehouden worden met het evenredigheids- of proportionaliteitsbeginsel.

Dit beginsel impliceert dat de opgelegde sanctie in een redelijke verhouding moet staan tot de ten laste gelegde tekortkomingen. Het wordt alleen geschonden wanneer er een kennelijke, d.w.z. voor ieder redelijk denkend mens duidelijke, wanverhouding voorhanden is tussen de feiten waarop de beslissing gebaseerd is en de inhoud van de beslissing zelf. Of een tuchtstraf in overeenstemming is met de ernst van de feiten, is niet altijd gemakkelijk af te lijnen. De volgende elementen kunnen bij de afweging alleszins een rol spelen:

- Het tijdstip van het schooljaar waarin de feiten zich voordoen.
- Zo is bijvoorbeeld een definitieve uitsluiting naar het einde van het schooljaar toe altijd een zware maatregel, o.m. omdat ze de slaagkansen voor het lopende schooljaar hypothekeert.
- Het aanbod van de desbetreffende studierichting in de regio.
- Een definitieve uitsluiting zal uiteraard ingrijpender zijn wanneer de desbetreffende studierichting slechts wordt aangeboden in scholen ver buiten de regio, dan wanneer de desbetreffende studierichting veelvuldig voorkomt in de regio.
- Het feit of er sprake is van recidive (eerdere orde- en/of tuchtmaatregelen die niet tot een gedragsverbetering leidden).
- Dergelijke elementen kunnen in rekening worden gebracht bij het bepalen van de strafmaat. Dat mag echter nooit leiden tot een dubbele bestraffing van deze eerdere feiten. Men moet hier immers rekening houden met het “non bis in idem”-beginsel. Dat algemeen rechtsbeginsel “non bis in idem” houdt in dat een zelfde feit niet tweemaal mag worden bestraft met sancties van dezelfde orde. Anderzijds kadert dit principe in het strafrecht: iemand die eerder - op basis van een procedure waarin hij zich kan verdedigen - werd “veroordeeld of vrijgesproken”, kan niet opnieuw voor hetzelfde feit worden “vervolgd”.
- Het eventuele strafrechtelijke karakter van de gepleegde feiten.
- De aangerichte schade (fysiek of materieel).
- Het beoogde doel van de maatregel.
Een zeer ernstige spijbelproblematiek kan aanleiding geven tot een tuchtprocedure. Een tijdelijke uitsluiting waarbij de leerling niet alleen de toegang tot de lessen, maar ook de toegang tot de school tijdelijk wordt ontzegd, zal, naar mening van het Katholiek Onderwijs Vlaanderen, dan contraproductief zijn. De bedoeling is tenslotte om het spijbelgedrag aan te pakken en de leerling aan te sporen wel regelmatig naar school te komen.
- ...

De proportionaliteitsafweging gebeurt ook steeds in het licht van het principe dat de zwaarste sanctie maar mag worden ingezet als alle andere, minder ingrijpende, middelen tekort hebben geschoten of klaarblijkelijk tekort zullen schieten.

Met inachtneming van de twee bovenvermelde uitgangspunten kunnen we grosso modo twee soorten situaties onderscheiden waarin de opstart van een tuchtprocedure kan worden overwogen.

Situatie 1

Meestal worden tuchtmaatregelen overwogen ter sanctionering van leerlingen die quasi constant een bedreiging zijn voor het normale 'klashouden'. Vaak gaat het om kleine dingen, maar de opeenstapeling en het permanent karakter ervan doen een situatie ontstaan waarin men een tuchtmaatregel kan verantwoorden. In dergelijke gevallen zal men doorheen een tuchtprocedure uiteraard het bewijs moeten leveren dat er heel wat verwittigingen werden gegeven, begeleidingsinitiatieven genomen, remediëringspogingen gedaan, afspraken gemaakt... die niet hebben geleid tot een verbetering van de situatie. M.a.w. als men dan bv. de zwaarste tuchtmaatregel (definitieve uitsluiting) wil uitspreken, moet men kunnen aangeven dat de situatie ondanks eerdere begeleidende en/of lichtere orde- en tuchtmaatregelen niet verbeterd is. Op zich zal de druppel die de emmer deed overlopen, immers onvoldoende zijn om deze sanctie te verantwoorden. Om in de beeldspraak van hetzelfde spreekwoord te blijven, zal men moeten kunnen aantonen 1° dat het om een emmer gaat; en 2° dat men er alles heeft aan gedaan om hem niet over te laten lopen, zij het te vergeefs.

Situatie 2

Er zijn ook eenmalige feiten denkbaar die zo ernstig zijn dat onmiddellijk een (zware) tuchtmaatregel overwogen kan worden. Dat de definitieve uitsluiting het ultimum remedium moet zijn, betekent niet dat eerdere lichtere orde- en tuchtmaatregelen in alle omstandigheden een noodzakelijke voorwaarde zijn om tot de zwaarste sanctie te kunnen overgaan. Uiteraard moet het wel steeds gaan om zwaarwichtige feiten waarvoor lichtere maatregelen geen soelaas kunnen brengen. Wij denken bv. aan zware agressie t.a.v. medeleerlingen, handtastelijkheden t.a.v. een leraar, het stellen van wettelijk strafbare feiten... Het feit dat lichtere maatregelen desgevallend geen soelaas hebben gebracht of dat verwacht wordt dat die maatregelen geen soelaas meer zullen brengen, moet wel uitdrukkelijk in de motivering van de beslissing (kunnen) worden betrokken.

5.3 Procedureel verloop

Katholiek Onderwijs Vlaanderen heeft de in punt 5.1 vermelde procedurele uitgangspunten van de regelgever vertaald in een eigen tuchtprocedure. Ze omvat de volgende stappen:

- **Stap 0: preventieve schorsing?** - zie punt 5.3.1;
- **Stap 1: aanleggen tuchtdossier** - zie punt 5.3.2;
- **Stap 2: uitnodiging tuchtverhoor** - zie punt 5.3.3 ;
- **Stap 3: advies begeleidende klassenraad** - zie punt 5.3.4;
- **Stap 4: inzage tuchtdossier** - zie punt 5.3.5;
- **Stap 5: tuchtverhoor** - zie punt 5.3.6;
- **Stap 6: uitspreken van de tuchtmaatregel** - zie punt 5.3.7.

Een schematische voorstelling van de tuchtprocedure (exclusief de beroepsmogelijkheid tegen de definitieve uitsluiting) vindt u als bijlage 1. Wij raden aan deze stappen nauwkeurig te volgen.

Voor de stappen 1, 2 en 3 is het wel zo dat zij in de praktijk meestal niet chronologisch op mekaar volgen, maar veelal door mekaar lopen.

In onderstaande punten geven we bij elk van deze stappen enige toelichting.

Vooraf valt nog te onderstrepen dat de procedure gepaard gaat met een intensieve briefwisseling. Vanuit juridisch oogpunt kan men het best met aangetekende brieven bewijzen dat de tuchtprocedure correct werd gevolgd. Het is aangewezen om in geval van een aangetekende brief, dezelfde brief ook per gewone post te versturen of via de gebruikelijke kanalen van de school (bv. via een schooleigen communicatieplatform of via e-mail). Op die manier kan men dan veronderstellen dat de inhoud aan de betrokkenen bekend is, zelfs als de aangetekende brief niet in ontvangst wordt genomen of afgehaald. Indien een aangetekende brief wordt aangeboden op een moment dat de ouders niet thuis zijn, zijn zij - via de gevoerde parallelle communicatie - toch snel op de hoogte van de inhoud van de aangetekende brief.

5.3.1 Stap 0: Preventieve schorsing?

5.3.1.1 Een bewarende maatregel

Soms is het noodzakelijk een leerling preventief te schorsen. De preventieve schorsing wordt beschouwd als een bewarende maatregel die de leerling onmiddellijk de toegang tot, in eerste instantie, de lessen en, bij uitbreiding, de school, ontzegt. Met deze maatregel heeft de directie de bedoeling om, na een zeer ernstig incident, snel de orde en de rust te herstellen op school, in afwachting van een eventuele tijdelijke of definitieve uitsluiting.

Een preventieve schorsing kan alleen worden uitgesproken wanneer de feiten zo ernstig zijn dat ze de opstart van een tuchtprocedure kunnen rechtvaardigen. Een preventieve schorsing kan m.a.w. niet aangewend worden om een leerling zomaar enkele dagen tijdelijk uit te sluiten, en impliceert dan ook steeds dat een tuchtprocedure (die de rechten van verdediging uiteraard respecteert) wordt opgestart.

Bij een preventieve schorsing wordt meteen ook de overeenkomst waarop leren op een werkplek is gebaseerd, geschorst.

5.3.1.2 Mededeling

De ouders van de leerling worden onmiddellijk mondeling op de hoogte gebracht van de preventieve schorsing. De school moet hierbij aangeven hoe ver de preventieve schorsing reikt; alleen uit de lessen of ook uit de school?

Omdat een preventieve schorsing alleen bij zeer ernstige feiten zal worden opgelegd, zal de leerling vaak de toegang tot de school worden ontzegd. In dat geval ontvangen de ouders, wanneer ze hun zoon of dochter komen afhalen, tegen ontvangstbewijs, nog een brief (zie bijlage 3) waarmee de preventieve schorsing schriftelijk wordt meegedeeld.

Wanneer het dreigend gevaar zich echter lijkt te beperken tot de klas, kan een preventieve schorsing uit de lessen mogelijk volstaan. De leerling is dan verplicht aanwezig op school. Behoudens een mondelinge mededeling, is de afzonderlijke brief zoals bij een preventieve schorsing uit de school niet nodig. Mocht na een preventieve schorsing uit de lessen blijken dat het risico verder toeneemt en ruimer is dan aanvankelijk gedacht, kan de preventieve schorsing nog worden uitgebreid tot de

hele school. De afzonderlijke berichtgeving is dan, zoals hierboven aangegeven, uiteraard wel nodig.

De schriftelijke motivering van de preventieve schorsing uit de lessen of uit de school wordt opgenomen in de brief waarmee de leerling uitgenodigd wordt voor het tuchtverhoor (zie bijlage 4) (zie punt 5.3.3.2).

5.3.1.3 Duur

Een preventieve schorsing loopt in principe tot wanneer er een tuchtmaatregel wordt uitgesproken of de tuchtprocedure wordt stopgezet. De preventieve schorsing mag echter de wettelijk vastgelegde maximale termijn van **tien** opeenvolgende lesdagen (of **veertien** opeenvolgende kalenderdagen voor het deeltijds onderwijs) niet overschrijden. Dagen die in de betrokken voltijdse school volgens het vastgelegde organisatie­model “lesvrij” zijn (vakantie, weekend, ...) worden buiten beschouwing gelaten.

Indien de tuchtprocedure niet binnen voormelde termijn wordt afgerond, dan eindigt de preventieve schorsing vóór het einde van de tuchtprocedure. Bij zeer ernstige feiten zal het nochtans noodzakelijk zijn de leerling tijdens de lopende tuchtprocedure niet op school te hebben. De termijn kan wel eenmalig worden verlengd met eenzelfde periode. Dit kan echter alleen indien de tuchtprocedure uitloopt door toedoen van externe factoren. Wat onder ‘externe factoren’ moet worden begrepen, wordt niet gedefinieerd. De interne organisatie van een school lijkt hier hoe dan ook niet onder te vallen. Een expliciete vraag van de ouders om het tuchtverhoor uit te stellen, bijvoorbeeld wel. De verlenging moet in elk geval gemotiveerd worden. Vaak zal eenvoudig kunnen worden verwezen naar de ernst van de feiten en de externe factoren die de duur van de tuchtprocedure beïnvloeden. Strikt genomen kan wel enkel het schoolbestuur tot een verlenging beslissen.

5.3.1.4 Opvangregeling

Ingeval een leerling preventief geschorst wordt *uit de school*, kunnen de ouders een gemotiveerde vraag tot opvang stellen. Ingaan op die vraag staat wel haaks op de figuur van de preventieve schorsing als veiligheidsmaatregel. Niettemin is het verplicht de ouders te informeren over die opvangmogelijkheid. Om aan deze informatieplicht tegemoet te komen, heeft Katholiek Onderwijs Vlaanderen ervoor gekozen om in de brieven waarmee de preventieve schorsing *uit de school* schriftelijk wordt meegedeeld en gemotiveerd (zie bijlagen 3 en 4), al onmiddellijk aan te geven dat de opvang van de leerling op school, gelet op de ernst van de feiten, een te groot gevaar vormt. De school moet uiteraard wel open blijven staan voor eventuele tegenargumenten van de ouders. Indien de school meent dat de aangedragen argumenten niet valabel zijn, zal ze dit moeten motiveren aan de ouders.

5.3.2 Stap 1: aanleggen tuchtdossier

De directeur (of zijn afgevaardigde) legt een dossier aan dat aantoon­dat de gedragingen van de leerling een gevaar of ernstige belemmering vormen voor het onderwijs- of vormingsgebeuren of voor de fysieke of psychisch integriteit en veiligheid van de bij het onderwijsproces betrokken actoren.

Aandachtspunten

- Dit dossier kan, afhankelijk van de situatie, o.m. de volgende documenten bevatten:
 - een beschrijving van de feiten die zich hebben voorgedaan en die aanleiding kunnen geven tot een tuchtmaatregel (met verantwoording waarom ze een gevaar vormen voor het onderwijs- of vormingsgebeuren);
 - bewijsstukken;
 - het schriftelijk relaas van de leerling (eventueel een ondertekende schriftelijke neerslag van een mondeling gesprek met hem over de ten laste gelegde feiten);
 - ondertekende en gedateerde getuigenverklaringen die de beschrijving van de feiten en/of de visie van de betrokken leerling staven (bv. het relaas van een of meer medeleerlingen);
 - indien er vaststellingen werden gedaan door de politie of verhoren werden afgenomen: de nummers van de desbetreffende processen-verbaal;
 - vaststellingen of adviezen van de begeleidende klassenraad;
 - bewijzen van geboden remediëringkansen die zonder resultaat bleven;
 - een opsomming van de orde- en/of tuchtmaatregelen die in de loop van het schooljaar/schooljaren werden gegeven;
 - ...
- Een tuchtdossier wordt pas opgemaakt als men de tuchtprocedure opstart.
- De documenten in het tuchtdossier worden best genummerd. Eveneens wordt aangeraden een inhoudstafel toe te voegen aan het tuchtdossier.
- Indien men in het tuchtdossier reeds genomen orde- en/of tuchtmaatregelen opneemt, kan dit enkel om aan te tonen dat de leerling recidivistische gedragingen stelt. Gelet op het “non bis in idem”-principe kan men de leerling immers geen tweede maal straffen voor reeds gesanctioneerde feiten (zie ook punt 5.2).
- Het tuchtdossier en de tuchtmaatregelen zijn niet overdraagbaar van de ene school naar de andere. Het is dus logisch dat de nieuwe school die een elders uitgesloten leerling opvangt, deze met een propere lei laat beginnen. Dit hoeft echter niet te betekenen dat de nieuwe school geen “weet” mag hebben van de tuchtmaatregel op zich. In overleg met de uitgesloten leerling en zijn ouders bekijkt de school die de uitsluiting heeft uitgesproken, welke informatie in het belang van de betrokken leerling aan de nieuwe school wordt doorgegeven. Tijdens de intake in de nieuwe school kunnen er dan duidelijke afspraken worden gemaakt om herhaling van het gebeuren in de nieuwe school te vermijden.

In sommige gevallen kan de definitieve uitsluiting wel uitwerking hebben naar andere scholen en centra. Deze gevallen worden besproken in punt 5.4.2.4.

5.3.3 Stap 2: Uitnodiging tuchtverhoor

De directeur (of zijn afgevaardigde) nodigt de ouders en de leerling schriftelijk, aangetekend, uit op een voorafgaand onderhoud tijdens hetwelk zij zich tegen de ten laste gelegde feiten zullen kunnen verdedigen of deze afzwakken.

Een tuchtprocedure wordt wel gevoerd t.a.v. de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen of in rechte of in feite de minderjarige leerplichtigen onder hun bewaring hebben of de meerderjarige leerling zelf. Indien de leerling meerderjarig is betekent dit dat alle briefwisseling rechtstreeks tot hem wordt gericht. Het is echter geenszins verboden de ouders toch te betrekken bij het doorlopen van een tuchtprocedure. Eenieder heeft immers het recht om zich te laten bijstaan door een persoon van zijn keuze. In principe zal men dat wel vooraf verifiëren. Indien blijkt dat de jongere

wenst dat zijn/haar ouders buiten de zaak worden gehouden, dan heeft de directie geen enkele juridische grond om dat niet te respecteren. In het andere geval zal men zich (ook) tot de ouders richten.

De uitnodiging voor het tuchtverhoor verschilt van het al dan niet preventief schorsen van de leerling (zie punt 5.3.1).

5.3.3.1 Leerling wordt niet preventief geschorst

Een voorbeeld van oproepingsbrief (zonder preventieve schorsing) hebben we als bijlage 2 opgenomen.

Aandachtspunten

- De uitnodiging voor het tuchtverhoor wordt minstens per aangetekende post aan de leerling en/of de ouders bezorgd. We bevelen aan om de uitnodiging ook per gewone post of via de gebruikelijke kanalen van de school (bv. via een schooleigen communicatieplatform of via e-mail) aan de leerling en/of de ouders te bezorgen.
- Het tuchtverhoor kan pas plaatsvinden ten vroegste op de vierde dag (zaterdag, zondag, wettelijke feestdagen en 11 juli niet meegerekend) na verzending van de brief. De poststempel geldt als bewijs voor de datum van verzending.

Ter verduidelijking bieden wij hieronder in tabelvorm een concreet voorbeeld. In dit geval wordt de uitnodiging tot het onderhoud op vrijdag 21 december aangetekend verstuurd.

vrijdag 21 dec.	zaterdag 22 dec.	zondag 23 dec.	maandag 24 dec.	dinsdag 25 dec.	woensdag 26 dec.	donderdag 27 dec.	vrijdag 28 dec.
dag 0 = dag van verzending	zaterdag	zondag	dag 1	Wettelijke feestdag	dag 2	dag 3	dag 4 = dag waarop het onderhoud ten vroegste kan plaatsvinden

- Vóór het tuchtverhoor moet de leerling en zijn ouders de gelegenheid krijgen het tuchtdossier in te kijken; eventueel (ook) een vertrouwenspersoon. De uitnodiging moet duidelijk de praktische schikkingen van het inzagerecht bevatten (plaats, tijdstip).

5.3.3.2 Leerling wordt preventief geschorst

Een voorbeeld van oproepingsbrief (gecombineerd met preventieve schorsing) hebben we als bijlage 4 opgenomen.

Aandachtspunten

- De uitnodiging voor het tuchtverhoor wordt minstens per aangetekende brief aan de leerling en/of de ouders bezorgd. We bevelen echter aan om de uitnodiging ook per gewone post of via de gebruikelijke kanalen van de school (bv. via een schooleigen communicatieplatform of via e-mail) aan de leerling en/of de ouders te bezorgen.

- Het is zeer belangrijk dat in de oproepingsbrief expliciet wordt gemotiveerd welke uiterst dringende omstandigheden (zware gedragsmoeilijkheden die kunnen leiden tot een definitieve uitsluiting of het feit dat de aanwezigheid van de leerling een gevaar vormt voor zichzelf, medeleerlingen of personeelsleden) de preventieve schorsing verantwoorden.
- Ook moet in de brief de duur van de preventieve schorsing worden aangegeven (zie hierboven punt 5.3.1).
- Het tuchtverhoor kan pas plaatsvinden ten vroegste op de vierde dag (zaterdag, zondag, wettelijke feestdagen en 11 juli niet meegerekend) na verzending van de brief (poststempel). De tabel onder punt 5.3.3.1 van deze Mededeling illustreert hoe de termijn moet worden bepaald.
- Vóór het tuchtverhoor moet de leerling en zijn ouders de gelegenheid krijgen het tuchtdossier in te kijken; eventueel (ook) een vertrouwenspersoon. De uitnodiging moet duidelijk de praktische schikkingen van het inzagerecht bevatten (plaats, tijdstip).

5.3.3.3 Herstelgericht groepsoverleg een kans geven

Meer en meer scholen kiezen voor een herstelgericht leerlingensanctiebeleid. Voor scholen die in bepaalde omstandigheden via een herstelgericht groepsoverleg wensen te reageren op een incident, formuleerde het Katholiek Onderwijs Vlaanderen het volgende tekstvoorstel voor het schoolreglement:

“Een herstelgericht groepsoverleg is een gesprek, onder leiding van een onafhankelijk iemand, tussen slachtoffer en dader, ouders, vertrouwensfiguren ... Tijdens dit groepsoverleg zoekt iedereen samen naar een oplossing voor de feiten die zich hebben voorgedaan. De directeur of een afgevaardigde van het schoolbestuur kan een tuchtprocedure voor onbepaalde tijd uitstellen om een herstelgericht groepsoverleg te laten plaatsvinden. In dat geval brengt hij je per brief op de hoogte.”

Aandachtspunten

- Een herstelgericht groepsoverleg (HERGO) kan enkel georganiseerd worden indien het herstelgericht groepsoverleg wordt geleid door een opgeleid moderator. Vanuit de Dienst Lerenden hebben we twee opgeleide moderators ter beschikking van de scholen:
- **Katrien Bressers**, tel. 02 507 07 25 of e-mail: katrien.bressers@katholiekonderwijs.vlaanderen
- **Jan Coppieters**, tel. 02 507 07 87 of e-mail: jan.coppieters@katholiekonderwijs.vlaanderen
- In de loop van de tuchtprocedure kan een herstelgericht groepsoverleg worden overwogen. Om dit mogelijk te maken, wordt de tuchtprocedure opgeschort. In voorkomend geval blijft de leerling wel preventief geschorst. Als bijlage 7 vind je een voorbeeldbrief waarmee je dat kan meedelen.
- Indien het herstelgericht groepsoverleg tot een oplossing leidt, wordt de tuchtprocedure stopgezet. Er wordt dan geen tuchtmaatregel genomen t.a.v. de dader(s). Als bijlage 8 vind je een voorbeeldbrief waarmee je dat kan meedelen.
- Indien het herstelgericht groepsoverleg niet plaats vindt, of niet tot de gewenste uitkomst leidt, kan de school de draad van de tuchtprocedure opnieuw opnemen. Als bijlage 9 vind je een voorbeeldbrief waarmee je dat kan meedelen.

5.3.4 Stap 3: advies begeleidende klassenraad

- In het kader van een tuchtprocedure wordt de begeleidende klassenraad om een advies gevraagd. Dit advies wordt opgenomen in het tuchtdossier. Hiervan is een voorbeeld opgenomen als bijlage 5.

Aandachtspunten

- Strikt genomen is dit advies alleen verplicht in geval van een definitieve uitsluiting. Het is echter aan te bevelen de klassenraad steeds om advies te vragen, ook al dient zich niet de zwaarste maatregel aan.
- De klassenraad vergadert voltallig. Aan de klassenraad moet, zeker in geval van een definitieve uitsluiting, een CLB-medewerker worden toegevoegd. Hij zetelt er met adviesbevoegdheid.
- De school organiseert deze vergadering zo vlug mogelijk zodat het advies in het tuchtdossier zit vooraleer het door de leerling, zijn ouders en/of zijn vertrouwenspersoon wordt ingekeken. Het tuchtdossier van een leerling, dat op het moment van de inzage geen advies van de begeleidende klassenraad bevat, zal juridisch als onvolledig beschouwd worden (zeker wanneer de leerling definitief zou uitgesloten worden). Dit kan aanleiding geven tot een betwisting van de opgelegde maatregel.
- Duidelijk is dat de klassenraad alleen advies-, en geen beslissingsbevoegdheid heeft. Het advies is echter belangrijk. De directeur (of zijn afgevaardigde) kan het als voorzitter van de klassenraad tijdens de vergadering beïnvloeden. Hij zal het doorgaans volgen, behalve wanneer er tijdens het tuchtverhoor nieuwe elementen zouden opduiken. Bij een andersluidende beslissing zal hij naar de klassenraad terugkoppelen. In elk geval moet de directeur (of zijn afgevaardigde) de volle verantwoordelijkheid op zich nemen voor de genomen sanctie en zich niet verschuilen achter de klassenraad.

5.3.5 Stap 4: inzage tuchtdossier

De leerling en zijn ouders (eventueel (ook) een vertrouwenspersoon) krijgen - op een moment vóór het tuchtverhoor - inzage van het tuchtdossier.

Indien de ouders en de leerling, met verwijzing naar hun recht van verdediging, de vraag naar een afschrift (fotokopie) van het tuchtdossier stellen, dan wordt daar best niet afwijzend op gereageerd. De vigerende reglementering bepaalt weliswaar (enkel) dat de betrokken personen inzage hebben in het tuchtdossier van de leerling. In het strafprocesrecht echter heeft elke verdachte, vanuit zijn recht van verdediging, recht op een afschrift van het strafdossier. Ook in het tuchtrecht zoals uitgewerkt voor de personeelsleden wordt op verzoek een kopie ter beschikking gesteld. Tevens is er een pragmatische reden, nl. om een conflict niet meer op de spits te drijven en om aan te tonen dat de school niets te verbergen heeft. Tenslotte hebben de betrokken personen en de leerling onder meer ook recht op een kopie van alle andere leerlingengegevens.

Aan de overhandiging van een afschrift kunnen wel voorwaarden gekoppeld worden. Als bijlage 6 vind je een voorbeeld van overeenkomst.

Aandachtspunten

- Het voorafgaandelijk inzagerecht in het tuchtdossier moet reële draagkracht krijgen. Om die reden kan het tuchtverhoor pas vier dagen na de uitnodiging plaatsvinden. Het kan m.a.w. niet dat men bv. enkel een moment van inzage voorziet één uur voor het tuchtverhoor. Het tuchtdossier wordt op redelijke uren ter beschikking gesteld. Men willigt vragen tot verplaatsing van datum ook vlot in.
- Om te vermijden dat (bepaalde onderdelen van) het tuchtdossier vernietigd of gewijzigd zou(den) worden, is daar best iemand bij aanwezig, maar niet de directeur (of zijn afgevaardigde) die straks het tuchtverhoor voert.

5.3.6 Stap 5: tuchtverhoor

De directeur (of zijn afgevaardigde) voert het eigenlijke tuchtverhoor.

Aandachtspunten

- De leerling en de ouders krijgen tijdens dit verhoor de gelegenheid om:
 - de ten laste gelegde feiten te ontkrachten;
 - de bezwaren af te zwakken op grond van andere concrete elementen die tot dusver onvoldoende aan het licht waren gebracht.
- De leerling en/of zijn ouders kunnen zich tijdens het tuchtverhoor laten bijstaan door een vertrouwenspersoon.
- In het schoolreglement is uitdrukkelijk opgenomen dat een personeelslid van het CLB of de school tijdens het tuchtverhoor niet kan optreden als vertrouwenspersoon. Voor de CLB-medewerker vloeit dat voort uit de rol van het CLB.
 - Het CLB speelt een belangrijke rol bij de begeleiding van leerlingen. CLB-medewerkers begeleiden ook leerlingen met ernstige gedragsmoeilijkheden. Het CLB ondersteunt de school in acties die een definitieve uitsluiting als tuchtmaatregel kunnen voorkomen.
 - In sommige gevallen leidt de begeleiding echter niet tot het gewenste resultaat, en voelt de school zich verplicht een tuchtprocedure op te starten. In het kader van die tuchtprocedure neemt de CLB-medewerker als adviserend lid deel aan de vergadering van de begeleidende klassenraad die in het kader van een tuchtmaatregel een advies uitbrengt (zie punt 5.3.4). Het CLB is er zelfs wettelijk toe gehouden om die vergadering bij te wonen. Tijdens deze begeleidende klassenraad kan de CLB-medewerker zijn motieven en argumenten kenbaar maken, de stem van de leerling laten horen enz.
 - Om de rollen van elke betrokkene zuiver te houden kan de CLB-medewerker bij een tuchtprocedure niet optreden als vertrouwenspersoon van de leerling en de ouders. Op dat moment loopt er een formele procedure die kan uitmonden in een sanctie voor de leerling. Bij een tuchtmaatregel spelen vaak de belangen mee van andere schoolbetrokkenen (medeleerlingen, personeel ...) terwijl het CLB precies het belang van elke individuele leerling voor ogen heeft. Een CLB-medewerker zou dus in een moeilijke positie terecht komen. Indien nodig kunnen hierover afspraken worden gemaakt tussen de directeur van de school en van het CLB.
 - De CLB-medewerker blijft de zuivere rol van “begeleider” op zich nemen. Samen met de school begeleidt het CLB elke leerling bij zijn afwezigheid wegens tijdelijke uitsluiting als tuchtmaatregel. Bij afwezigheid van een leerling ingevolge definitieve uitsluiting, start het CLB samen met en op initiatief van de school een begeleiding van de betrokken leerling op of zet die begeleiding voort onder meer met de bedoeling de leerling en zijn ouders (actief) bij te staan bij het noodgedwongen zoeken naar een andere school of onderwijsvorm.
 - Het Katholiek Onderwijs Vlaanderen suggereert wel om als extern lid in de beroepscommissie op te nemen:
“een CLB-medewerker (mits hij de betrokken leerling niet heeft begeleid en geen raadgevend lid was van de klassenraad die over deze definitieve uitsluiting een advies heeft uitgebracht), of de CLB-directeur”.
- De directeur (of zijn afgevaardigde) vertrekt van de feiten in het tuchtdossier. Hij geeft gelegenheid tot repliek.
- Het tuchtverhoor mag niet worden opgevat als een toelichting bij een reeds genomen tuchtmaatregel. Deze maatregel wordt immers pas ná en mede op basis van dit gesprek genomen!

- Van het gesprek wordt een schriftelijke neerslag gemaakt. De leerling en zijn ouders worden verzocht het te ondertekenen. Een eventuele weigering wordt schriftelijk vastgelegd door een getuige. Dit ‘verslag’ wordt aan het tuchtdossier toegevoegd.
- Wanneer ouders en/of leerling niet komen opdagen op het tuchtverhoor, dan kan de directeur (of zijn afgevaardigde) de procedure toch verder zetten of definitief beslissen over de maatregel. Dit veronderstelt dat de betrokkenen uiteraard wel correct op het verhoor zijn uitgenodigd.

5.3.7 Stap 6: uitspreken van de tuchtmaatregel

Na het onderhoud neemt de directeur (of zijn afgevaardigde) een beslissing. Deze beslissing moet gemotiveerd zijn.

Aandachtspunten

- De tuchtmaatregel wordt meegedeeld bij aangetekend schrijven. Het is aan te bevelen om de beslissing daarnaast ook per gewone post of via de gebruikelijke kanalen van de school (bv. via een schooleigen communicatieplatform of via e-mail) mee te delen.
- De tuchtmaatregel moet “in concreto” en op afdoende wijze worden gemotiveerd. Dit wil zeggen dat diegene die de tuchtmaatregel neemt voldoende moet aangeven waarom de feiten die in het tuchtdossier zijn opgenomen, een gevaar vormen voor het onderwijs- en vormingsgebeuren en waarom hiervoor die welbepaalde tuchtmaatregel wordt opgelegd. De motivering moet dus dragend zijn voor de opgelegde tuchtmaatregel. Hierbij zullen de ouders en de leerling ook een antwoord moeten kunnen vinden op hetgeen zij in hun verweer hebben opgeworpen. De motivering moet zo concreet zijn dat een derde, bv. een rechter, aan de hand van het tuchtdossier kan nagaan of de genomen tuchtmaatregel inhoudelijk gegrond is (correcte weergave en inschatting van de ten laste gelegde feiten, proportionaliteitsbeginsel).
- De mededeling van de beslissing moet zo vlug mogelijk gebeuren, en zeker binnen de vijf dagen (zaterdag, zondag, wettelijke feestdagen en 11 juli niet meegerekend) na het tuchtverhoor.
- De meldingsbrief (zie voorbeeldbrief ter inspiratie als bijlage 10) kan het best als volgt worden opgebouwd:
 - een overzicht van de ten laste gelegde feiten;
 - datum van de klassenraadsvergadering;
 - datum van het tuchtverhoor (met verwijzing naar de uitnodigingsbrief);
 - melding van de uiteindelijke beslissing (met verantwoording dat de vastgestelde gedragingen een gevaar vormen voor het onderwijs- of vormingsgebeuren; de maatregel moet m.a.w. gemotiveerd worden);
 - de datum waarop de tuchtmaatregel in werking treedt (normaliter de derde dag (zaterdag, zondag, wettelijke feestdagen en 11 juli niet meegerekend)) na de datum van verzending van de betrokken brief (zie echter ook punt 5.4.2.1);
 - melding dat de ouders - in geval de uitsluiting ingaat vóór 30 juni van het schooljaar - een gemotiveerde vraag kunnen stellen tot opvang van de uitgesloten leerling (zie punten 5.4.1.1 en 5.4.2.2);
 - melding van de interne beroepsprocedure (in geval van definitieve uitsluiting).

5.4 Praktische modaliteiten van de tuchtmaatregelen

5.4.1 Tijdelijke uitsluiting

Een leerling kan tijdelijk worden uitgesloten uit de lessen (eventueel beperkt tot de lessen voor een of meer vakken) of ook uit de school. De school moet aangeven hoe ver de tijdelijke uitsluiting

reikt. Ze moet m.a.w. aangeven of de tijdelijk uitgesloten leerling al dan niet aanwezig moet zijn op school.

Wanneer de leerling niet alleen wordt uitgesloten uit de lessen, maar ook uit de school, hebben de ouders wel nog steeds het recht de directeur (of zijn afgevaardigde) op gemotiveerde wijze te vragen om hun zoon/dochter tijdens de periode van de tijdelijke uitsluiting op school op te vangen. Als de school op deze vraag tot opvang niet ingaat, dan kan dat alleen mits ze haar beslissing schriftelijk motiveert aan de ouders. In het kader van een tijdelijke uitsluiting is het niet vanzelfsprekend om een dergelijk verzoek af te wijzen. De school acht het immers zelf haalbaar dat de leerling na een aantal dagen opnieuw geïntegreerd wordt in de school.

Indien de school op een dergelijk verzoek ingaat, dan mag ze aan die opvang voorwaarden koppelen; hiertoe worden met leerling en ouders schriftelijke afspraken gemaakt. Willen leerling en ouders een dergelijke schriftelijke overeenkomst niet aangaan, dan is dit voor de school een duidelijk motief om de vraag tot opvang niet in te willigen. Deze gemotiveerde weigering wordt schriftelijk meegedeeld aan leerling en ouders.

Als leerling (en ouders) de gemaakte afspraken niet naleven, dan kan de directeur (of zijn afgevaardigde) de opvang alsnog afbreken. Ook als een school niet langer wenst in te gaan op de vraag tot opvang, kan dat alleen mits ze haar beslissing schriftelijk motiveert aan de ouders.

5.4.2 Definitieve uitsluiting

5.4.2.1 Uitschrijving

Een definitieve uitsluiting gaat in hetzij onmiddellijk (op een datum vóór 30 juni) hetzij per 31 augustus (of 31 januari voor Se-n-se-opleidingen en HBO verpleegkunde).

Een definitieve uitsluiting die ingaat **per 31 augustus** (of 31 januari) impliceert dat de leerling op voormelde datum wordt uitgeschreven. Dit doet in elk geval geen afbreuk aan de bepalingen aangaande:

- eventuele bijkomende proeven tijdens de zomervakantie;
- de beroepsprocedure tegen een controversiële beslissing van de delibererende klassenraad.

Als een definitieve uitsluiting ingaat **vóór 30 juni**, dan blijft de leerling in de school ingeschreven tot op het ogenblik van inschrijving in een andere school. De ingangsdatum van de definitieve uitsluiting zal hier, in tegenstelling tot de definitieve uitsluiting per 31 augustus (of 31 januari), dus meestal verschillen van de uitschrijvingsdatum. Is de leerling nog steeds ingeschreven op 30 juni, dan moet de delibererende klassenraad van de school die hem uitsloot een beslissing nemen over de studiebekrachtiging. **Dit zal gebeuren op basis van wat vóór de definitieve uitsluiting in het dossier van de leerling is opgenomen, aangezien de leerling ten gevolge van de definitieve uitsluiting geen lessen meer mag bijwonen, noch examens mag afleggen op de betrokken school.** Een beroepsprocedure tegen deze beslissing is wel mogelijk. Op de regel dat de definitief uitgesloten leerling administratief ingeschreven blijft in de school tot op het ogenblik van inschrijving in een andere school bestaan er twee uitzonderingen:

- Een school kan een leerling die niet meer leerplichtig is en tijdens het schooljaar definitief wordt uitgesloten, uitschrijven vanaf de 10de lesdag (of kalenderdag voor het deeltijds onderwijs) volgend op de dag dat de definitieve uitsluiting ingaat. Dagen die in de betrokken school

volgens het vastgelegde organisatiemodel “lesvrij” zijn (vakantie, weekend, ...) worden buiten beschouwing gelaten.

- Een leerling (al dan niet leerplichtig) kan worden uitgeschreven indien de betrokken personen blijk geven van manifeste onwil om op het aanbod van verandering van school in te gaan (zie punt 5.4.2.3).

5.4.2.2 Aanwezigheidsplicht of recht op opvang?

In het geval de definitieve uitsluiting onmiddellijk ingaat, kan de leerling voor de periode tussen de ingangsdatum van de definitieve uitsluiting en de uitschrijvingsdatum, verplicht worden om aanwezig te zijn op school.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen vindt echter dat deze aanwezigheidsplicht voor een definitieve uitgesloten leerling hoogst contradictorisch is. Een definitieve uitsluiting impliceert immers dat de aanwezigheid van de leerling op school een gevaar of minstens een ernstige belemmering vormt. Het ligt dus zeer moeilijk om de aanwezigheid van een definitief uitgesloten leerling te verplichten. In de voorbeeldbrief, opgenomen als bijlage 10, is dit dan ook het uitgangspunt.

Een definitief uitgesloten leerling kan evenwel, in afwachting van de inschrijving in een andere school, op uitdrukkelijke en gemotiveerde vraag van de ouders op school worden opgevangen. Hier liggen de zaken enigszins anders dan in de situatie waar de school de aanwezigheid van de leerling verplicht stelt. De vraag tot opvang gaat in dit geval immers uit van de ouders. Toch blijft ook hier de aanwezigheid van de leerling op school niet vanzelfsprekend.

Als de school op de vraag tot opvang niet ingaat, dan kan dat alleen mits ze haar beslissing schriftelijk motiveert aan de ouders. Bij een definitieve uitsluiting kan dit, in een aantal situaties, worden gemotiveerd vanuit de gevaarsituatie die de aanwezigheid van de leerling creëert op school.

Indien de school op een dergelijk verzoek ingaat, dan mag ze aan die opvang voorwaarden koppelen; hiertoe worden met leerling en ouders schriftelijke afspraken gemaakt. Willen leerling en ouders een dergelijke schriftelijke overeenkomst niet aangaan, dan is dit voor de school een duidelijk motief om de vraag tot opvang niet in te willigen. Deze gemotiveerde weigering wordt schriftelijk meegedeeld aan leerling en ouders.

De directeur (of zijn afgevaardigde) kan die opvang later alsnog afbreken, bv. omdat leerling (en ouders):

- de gemaakte afspraken niet naleven;
- geen enkele inspanning leveren om mee te zoeken naar een andere school en/of elke oplossing afwijzen (zie punt 5.4.2.4).

Ook als een school niet langer wenst in te gaan op de vraag tot opvang, dan kan dat alleen mits ze haar beslissing schriftelijk motiveert aan de ouders.

5.4.2.3 Zoeken naar een andere school

Een leerling die definitief wordt uitgesloten (al dan niet leerplichtig, al dan niet meerderjarig), moet bij het zoeken naar een andere school actief worden bijgestaan door de school waarvan hij werd uitgesloten, evenals door het begeleidend CLB. Deze verplichting te helpen zoeken naar een nieuwe school geldt zowel voor de school als voor het begeleidend CLB.

Scholen zullen zich bij hun zoekinspanningen in eerste instantie richten op scholen van hetzelfde onderwijsnet die zich op een redelijke afstand van de verblijfplaats van de betrokken leerling bevinden én hetzelfde structuuronderdeel aanbieden als deze welke de leerling vóór de definitieve uitsluiting volgde. Voldoet geen enkele school aan deze vereisten, dan zal de focus uiteraard verruimd worden.

Te onderstrepen is dat de school hier enkel een inspanningsverplichting heeft. De definitieve uitsluiting hangt volgens de huidige regelgeving niet af van het vinden van een oplossing. Men verantwoordt dit vanuit de rechten van de andere partners (medeleerlingen, leraren, school als gemeenschap, ...).

5.4.2.4 Uitwerking van de definitieve uitsluiting naar andere scholen of centra

Een school moet een leerling in principe inschrijven indien de leerling voldoet aan de toelatings- en overgangsvoorwaarden en er geen problemen rijzen bij de ondertekening van schoolreglement en opvoedingsproject. Ook leerlingen die definitief werden uitgesloten uit een school, behouden een principieel inschrijvingsrecht.

Wel heeft de school het recht een leerling te weigeren, die ze zelf op grond van een tuchtprocedure definitief heeft uitgesloten. Dit weigeringsrecht slaat op het schooljaar waarin de leerling definitief werd uitgesloten, alsook op de twee daaropvolgende schooljaren. Ook de scholen die, desgevallend, gelegen zijn op dezelfde campus als de school die de leerling definitief uitsloot, kunnen zich op dit weigeringsrecht beroepen.

Als aan een school een cdo verbonden is, moet, na overleg met het cdo, bij de beslissing tot definitieve uitsluiting van een leerling uit de school worden bepaald of die uitsluiting ook betrekking heeft op dat cdo. Bij uitsluiting door een cdo geldt dezelfde redenering m.b.t. de school waaraan dit cdo is verbonden.

Ook wanneer een school een leerling definitief uitsluit voor feiten die zich hebben afgespeeld in een school waarmee ze samenwerkt in het kader van 'lesbijwoning in een andere school', moet bij de beslissing tot definitieve uitsluiting, na overleg met de samenwerkende school, worden bepaald of de uitsluiting ook doorwerkt naar die school.

Scholen die gelegen zijn in een LOP-gebied (= de regio waarin door de Vlaamse regering een lokaal overlegplatform (LOP) is opgericht), en waarvan de draagkracht onder druk staat, kunnen ook, na overleg en goedkeuring binnen het LOP, elders definitief uitgesloten leerlingen weigeren. Deze weigering moet gebaseerd zijn op en conform zijn aan vooraf door het LOP bepaalde criteria. Het LOP maakt dus vooraf, los van concrete dossiers, afspraken over de principes en de procedures.

Als beoordelingsgrond voor de 'draaglast' van de scholen wordt ten minste rekening gehouden met de volgende elementen:

- het aantal leerlingen dat voldoet aan de kansarmoede indicatoren;
- het aantal leerlingen met een begeleidingsdossier in het kader van problematische afwezigheden;
- het aantal eerder in de loop van het schooljaar ingeschreven leerlingen die in hetzelfde schooljaar elders werden uitgesloten.

Bij deze bijkomende weigeringsmogelijkheid wees de overheid van meet af aan uitdrukkelijk naar de rol van de scholengemeenschap: *“Deze regeling sluit niet uit dat, vooraleer een definitief uitgesloten leerling zich aanmeldt met de intentie tot inschrijving in een andere school, er binnen de scholengemeenschap een oplossing kan gezocht worden.”*

5.4.3 Administratieve verplichtingen

Tucht mag niet interfereren met de studiebekrachtiging waarover de delibererende klassenraad zich buigt. De leerling moet op dezelfde manier behandeld worden als andere leerlingen die gewettigd afwezig zijn. **De reden van de gewettigde afwezigheid wegens de preventieve schorsing of de tijdelijke uitsluiting mag geen aanleiding zijn om de gemiste leerstof niet bij te houden, nulquoteringen toe te kennen voor niet-afgelegde proefwerken of niet-gemaakte taken, ...** Er moet immers een strikte scheiding zijn tussen een disciplinaire beoordeling en een studiebeoordeling.

Indien de school de leerling tijdens de bedoelde schorsing of uitsluiting niet opvangt, wordt hij als van rechtswege gewettigd afwezig geregistreerd (code “R”). Leerlingen die tijdens de schorsing of uitsluiting op school worden verwacht, worden als aanwezig geregistreerd zoals dat gebeurt voor andere leerlingen. Het tuchtdossier en de kopie van de meegedeelde tuchtmaatregel gelden als verantwoordingsstuk.

De school stuurt via Discimus de gegevens door van de preventief geschorste en/of uitgesloten leerling, ongeacht of hij aanwezig of afwezig is in de school. Dat geldt ook voor leerlingen die per 31 augustus definitief worden uitgesloten. De uitwisseling van die gegevens gebeurt binnen de week na de aanvangsdatum van de maatregel.

Bijlage

- [MLER_138_B01_De_tuchtprocedure](#)
- [MLER_138_B02_Voorbeeldbrief: uitnodiging verhoor in het kader van de tuchtprocedure \(leerling wordt niet preventief geschorst\)](#)
- [MLER_138_B03_Mededeling preventieve schorsing uit de school bij afhalen van de leerling](#)
- [MLER_138_B04_Voorbeeldbrief: uitnodiging verhoor in het kader van de tuchtprocedure \(waarbij de leerling tevens preventief wordt geschorst\)](#)
- [MLER_138_B05_Voorbeeld: advies begeleidende klassenraad](#)
- [MLER_138_B06_Voorbeeld van overeenkomst bij overhandigen van een kopie van het tuchtdossier](#)
- [MLER_138_B07_Voorbeeldbrief: opschorting tuchtprocedure om herstelgericht groepsoverleg mogelijk te maken](#)
- [MLER_138_B08_Voorbeeldbrief: mededeling van stopzetting tuchtprocedure \(herstelgericht groepsoverleg is geslaagd\)](#)
- [MLER_138_B09_Voorbeeldbrief: mededeling van einde van de opschorting van de tuchtprocedure \(herstelgericht groepsoverleg is mislukt\)](#)
- [MLER_138_B10_Voorbeeldbrief: mededeling tuchtmaatregel](#)